

ВИКОРИСТАННЯ СКЛАДІВ У ВЕРБАЛЬНИХ ЗАСОБАХ ВИРАЖЕННЯ ЗВУКОВИХ ВІДЧУТТІВ

Пахолок Зінаїда Олександрівна,

канд. філол. наук, доц.

Східноєвропейський національний університет імені Лесі Українки, м. Луцьк

На фонетико-фонологічному рівні реалізації повторюваності склад виступає як найбільша двостороння одиниця, що має план вираження і план змісту, бере участь у формотворенні та словотворенні. Мовні одиниці, що виникли у результаті повного або варіативного повторення складів, є звуконаслідувальними чи звукообразними словами, які належать до різних морфологічних класів, найчисельніший з яких становлять іменники. Найдавнішим пластом лексики визнано звуконаслідування, які виникли на основі фонетичного уподібнення немовним звукокомплексам.

Ключові слова: повторюваність, ономатопея, вигук, номінація, дитячі слова, антропоніми, демінутиви, художня експресія, артикуляційна проблема.

Мовну систему прийнято розглядати як рівневу. Під мовним рівнем розуміється сукупність взаємопов'язаних і взаємодіючих елементів, що являють собою єдине ціле. До фонетико-фонологічного рівня належать фонема і склад, який знаходить прояв у звуконаслідуваннях (ономатопеях). Вони відтворюють рефлексивні вигуки людей, звуки тварин, природних явищ, при цьому конститутивним принципом виступає повторюваність: "Вся столица / Содрогнулась, а девица – / *Хи-хи-хи!* да *ха-ха-ха!* / Не боится, знает, греха" [Пушкин 1975, 330]; "Всю ночь горланит до утра / Их черный стан, объятый страхом: / "*Кра-кра! Кра-кра! Кра-кра! Кра-кра!* – / Пошло все прахом, прахом, прахом!" [Бедный 1983, 144].

Перше монографічне звернення до проблеми повторення у вигуках в новітній час належить вітчизняному дослідникові О. І. Германовичу, який виділив дві групи і вважав, що кожна з них має свою мету для подвоєння [Германович 1966, 74–76]. Так, "імперативні вигуки, звернені, для прикладу, до тварин, повторюються, щоб змусити їх коритися. Емоційні вигуки, подвоюючись чи повторюючись багато разів, виражають ступінь реакції мовця на мовлення співбесідника або на якесь явище дійсності" [Германович 1966, 75]. Наприклад, рос. *быр-быр* – заклик до вівців [Даль 1978, 132], *гуль-гуль* – до голубів [Даль 1978, 406], *кось-кось* – до жеребців [Даль 1979, 178], *цып-цып* – до курей [Даль 1980, 576]; япон. *ван-ван* – 'гав-гав', *коро-коро* – 'ква-ква', *буу-буу* – 'хро-хро', *кака-наку* – 'кар-кар', *коке-кокко* – 'ку-куріку', *ме-ме* – 'мекання кози' [Кобелянська 2009, 35]; калм. *хард-хурд их* – 'наслідування дзвону металевих предметів' [Сусеева 1978, 157]; бурят. *шэг-шэг* – 'цвіринь-цвіринь' (про ластівок) [Шагдаров 1962, 68], *хаб-хаб* – 'гав-гав', *хар-хур* – 'хро-хро' [Шагдаров 1962, 74]; англ. *plod-plod* – 'стукіт копит коня', *flick-flock* – 'човгання чобіт', *riff-raff* – 'потолоч', *wish-wash* – 'базікання' [Реформатский 1967, 288]; у бенг. *dhop-dhop* – 'бух-бух'; хін. *jhak jhak* – 'базікання' [Баранников 1928, 263].

Звукосимволічні лексеми (ідіофони, або образні слова, – термін С. В. Вороніна) здебільшого позначають види руху, світлові ефекти, розмір, просторові параметри, якості поверхні об'єктів, фізіологічний або емоційний стан, дії людини і тварин [Воронин 1990, 6–7]. Наприклад, у зулу 67 % повторів ідеофонів передають булькання: *bobobo* – 'про звук води, що виливається з пляшки'; *mbimbimbi* – 'дзюрчання

струмка'; *swaswasa* – 'дзюрчання при утворенні піни' [Казакевич 1976, 14]. Крім того, повтори передають ляскання: *thithithi* – 'бити крилами'; стукіт: *gigigi* – 'тупання'; *checheche* – 'цокання годинника': *chappha-chappha* – 'стукіт падаючих крапель'; *xluxhu* – 'буркотіння у шлунку' [Казакевич 1976, 14].

У вигуках яскраво проявляється принцип повторюваності, "до регулярних способів словозміни слова, утвореного від вигуку, є редуплікація: а) повна: *хи-хи-хи*, *ха-ха-ха*, *фу-фу*, *а-а-а*; б) часткова за першим компонентом *ннн-но*; часткова за другим компонентом *тпр-р*, *ау-у*; в) пряма *ха-ха-ха*, *хе-хе*, *зм-зм*; г) зворотна *ох-хо-хо*, *ах-ха-ха*" [Гордей 1992, 11]. Подвоєння складу відбувається у вигуках: "Ушица, ей-же-ей, на славу сварена!" [Крылов 1946, 101]; "Бегут и стреляют. Как оглянутся кверху-то, да по ним... Што народу легло – ай-ай!" [Фурманов 1989, 177].

Російський літературознавець і мистецтвознавець М.М. Бахтін підмітив: "Майже у кожної людини є свій улюблений вигук або прислівник, або інколи повної ваги слово, яке він зазвичай використовує для суто інтонаційного вирішення дрібних, а інколи і значних життєвих ситуацій і настроїв. Такими інтонаційними віддушинами служать вирази на зразок: "*так-так*", "*да-да*", "*вот-вот*", "*ну-ну*" та ін. Характерне звичайне дублювання таких слівців, тобто штучне розтягування звукового образу з метою дати накопиченій інтонації позбутися себе. Одне і те ж улюблене слівце вимовляється, зазвичай, з величезним різноманіттям інтонації, залежно від різноманітності життєвих ситуацій і настроїв" [Бахтин 2000, 438].

Американський дослідник Стівен Ульманн запропонував розрізняти "первинні" та "вторинні" ономатопоетичні елементи. Із цих двох типів перший – наслідування звуком звука – набагато простіший. Другий становить наслідування за допомогою звука незвукових явищ – руху, розміру, емоційних елементів. Учений щодо первинних ономатопоетичних елементів наводить як приклад звукову подібність назви зозулі в індоєвропейських і фінно-угорських мовах, а щодо вторинних – відомий приклад такої подібності – символічне значення голосного [і] як вираження ідеї "маленький" [Ульманн 1970, 259–260].

Згідно з О.І. Кобелянською, в сучасному японському мовознавстві ономатопоетичну лексику прийнято поділяти на три групи. До першої належать голосовідтворювальні (голосозображальні) слова, що передають голоси людей, тварин, птахів, комах: *gohon-gohon* – 'кахи-кахи', *kero-kero* – 'кум-кум'. Другу групу становлять звуковідтворювальні (звукотображальні) слова, які імітують звуки неживої природи: *pota-pota* – 'кап-кап', *bari-bari* – 'хрусь!'. До третьої групи належать звукообразні (дієзображальні) слова, які передають певний стан чи його зміну, характер тієї чи іншої дії: *yochi-yochi* – 'похитуючись, рухатися, йти', *noso-noso* – 'повільно рухатися, йти' [Кобелянська 2013, 7].

Звуконаслідування можуть бути не тільки звуковою імітацією явищ реального життя, але й виконувати номінативну функцію. Так, у середні віки набула поширення звуконаслідувальна теорія походження мови "вау-вау" (англ. bow-wow – 'гав-гав') Фрідріха-Макса Мюллера. За цією теорією першими словами людини були ті, що вона запозичила з царства природи. Людина навчилася говорити, наслідуючи голоси птахів, тварин, звірів, а також звуки природи: гуркотіння грому, свист вітру, шурхіт листя, дзюрчання потічка.

Варто згадати авангардистську літературно-мистецьку течію дадаїзм, яка виникла у 1916 р. в Цюриху і отримала свою назву завдяки румунському поетові Самуелю Розенштоку, відомому під псевдонімом Трістан Тцара (Tristan Tzara), котрий віднайшов слово "*da-da*" у словнику Ларруса, де воно мовою негритянського племені кру означало "хвіст священної корови", а італійською – "дитячий дерев'яний коник" і водночас – "годувальниця" [Літературознавчий 1997, 179]. Гаслом цієї течії стала повна безпосередня свобода вислову настроїв та уявлень, спричинена розчаруваннями, які принесла Перша світова війна.

У мові знайшли відображення не тільки звуки навколишнього середовища, але й порядок їх руху, повторення. Так, "і в індоєвропейських, і в неіндоєвропейських мовах достатньо широко розповсюджений тип утворення назв птахів у вигляді подвоєнного звуконаслідувального кореня..." [Булаховский 1948, 156]. Наприклад, рос. *перепел*, *тетерев*, *кукушка*, *гага*, *гоголь*, *фифи*, *чечевица*, *чететка*; болг. *кукувица* – 'зозуля', *кукумявка* – 'сова', *чучулига* – 'жайворонок'; рос. *удод*, укр. *одуд*, азерб. *хон-хон*.

За аналогією з назвами живої природи утворено назви інших об'єктів навколишнього середовища, також пов'язані зі звуконаслідувальними коренями, наприклад: рос. *прапорщик*, укр. *прапор*.

Існує закономірний зв'язок між звуковим складом слова й акустичною ознакою позначеного, "наприклад *zig-zag* 'зигзаг', яке взято з німецької мови, де воно спочатку використовувалося для позначення ровів з гострими кутами у фортеці (вперше під час облоги Ландау в 1703 р.) й утворилося від *Zacke* 'гострий кінець'" [Пизани 1956, 110–111]. Франц. *trictrac* – ономатопея XV ст. Спочатку це слово позначало шурхіт, шум речей, які зіштовхнулися, згодом настольну гру, в якій розставляються шість фігур на шахівниці [Le nouveau 1995, 2311].

Крім того, склад виступає одиницею повторюваності у похідних від звуконаслідувань словах: "Если же год урожайный и на гумнах возвышается целый золотой город, а на реке звонко и резко *гогочут* по утрам гуси, так в деревне и совсем не плохо" [Бунин 1987, 161]; "Из пещеры слышно было только, как выли волки, лаял и хохотал филин, плакали белые совы да иногда бесновалась пурга" [Сергеев-Ценский 1955, 205].

Ономатопетичні слова складають ядро словника. Виникнення більшої кількості звуконаслідувальних слів на ранньому етапі суспільного життя народів було приречено близьким зв'язком із природою, важливістю передачі звучання і зовнішніх проявів руху при називанні явищ, тенденцією "встановити окремішній зв'язок між об'єктами природи і надати мові безпосередній характер" [Росетти 1962, 9]. В основі ономатопетичних слів лежить явище, яке зветься у лінгвістичній науці інформативністю звука.

Звуконаслідування можуть виступати джерелом збагачення новими коренями будь-якої мови: "такі слова, як лат. *tinnio* – 'бринчу' і *tintinnio* – 'дзвеню', пов'язані з *tintinnabulum* – 'дзвоник', *tinnitus* – 'бряжчання' і т. д., *cuculus* – 'зозуля' з *cuculare* – 'кричати ку-ку' і *cucubio* – 'видаю крик пугача', *ululare* – 'вити' з *ulula* – 'сова', пор. грец. *δλᾶν* – 'гавкати' і т. д., утворені зі складів, які наслідують певні звуки,

причому ці склади самі по собі знаходяться за межами мови, але, засвоюючи морфологічні прийоми і стаючи виразниками деяких понять, входять у його систему й утворюють нормальні слова" [Пизани 1956, 109].

Окрім цього, звуконаслідування може виступати фактором художньої експресії, зумовленим фонетикою, оскільки здійснюється "звуками людської мови, які письменник пристосовує для імітації нечленороздільних звучань, або таких стійких виявів неживої природи, як грім, постріли тощо, або звуків живих істот – тварин чи навіть людей (якщо ці звуки мимовільні або семантично не усвідомлені)" [Кочан 2008, 149]. Наприклад, хайку японського поета Кобаясі Ісси [Кобелянська 2010, 37]:

<i>Rin rin-to</i>	<i>Дзень-дзень-дзень! –</i>
<i>Tako agari keri</i>	<i>Над смарагдовим полем</i>
<i>Ao ta hara</i>	<i>Паперового змія танок.</i>

С. О. Карпухін звернув увагу на лексикографічну кодифікацію цього типу слів: "Якщо в Словнику давньоруської мови І. І. Срезневського звуконаслідування відмічені, то Словник церковнослов'янської і російської мови (1847) включає вісім звуконаслідувань: *буль-буль*; *га-га-га*; *кахи-кахи*; *тюк*; *хрю*; *хи, хи*; *ха-ха*; *хны*. Словник В. І. Даля, який відобразив живу народну мову, зафіксував уже 36 звуконаслідувань. Словники ж радянського періоду – Д. М. Ушакова і БАС – 73 звуконаслідування" [Карпухин 1979, 7].

Подвоєння складу відбувається у так званих дитячих словах, які створені батьками для дитини і складаються зі звуконаслідувань найпростішого дитячого лепету, називаючи людей і предмети, які оточують немовля. Ці слова зазнали повної лексикалізації, їх слід розглядати як складове повторення, наприклад: франц. *baba, mimi, bibi* [Левченко 1987, 108]; укр. *тато* – 'батько'; рос. *тётя, няня, цаца* – 'забавка, іграшка'. Такі подвоєння вживаються не тільки у розмовній мові, але й у художній: "Петеньку только что выкупали – он спал; няня в чепчике и великолепном белом переднике сидела на сундуке и вязала" [Каверин 1981, 423]; "И больница ваша и школа – все это пустяки! Цаца детская для таких гуманистов, как вы, – уступка общественному мнению..." [Куприн 1982, 147].

Одна частина таких слів утратила свою мотивацію і використовується у літературній мові без співвіднесення з дитячим словником, частіше за все це найменування родичів: рос.: *баба, дядя*; укр. *няня* – 'мати', *неньо* – 'батько'; груз. *та > та-та* 'батько' [Датукишвили 1990, 7]. Наприклад: "*Папаша*, – сказав он, – позволь познакомить тебя с моим добрым приятелем" [Тургенев 1981, 11]; "Оставшись рано круглым сиротой, я с шести лет жил у *дяди*, брата моего отца, человека семейного, служившего в одном из губернских присутственных мест..." [Успенский 1955, 238].

Інша частина зберегла за собою статус дитячих слів: рос. *биби* – 'машина', тата – 'кукла'. Ці й подібні дитячі слова виникли зі звуконаслідувань дитячому лепету, зазнали повної лексикалізації, їх слід розглядати як кореневе повторення.

На думку письменника і знавця дитячої мови К. І. Чуковського: "Ці звуконаслідування запозичені дорослими з дитячого лепету і, отримавши від дорослих певний смисл, знову надаються дітям, але на початку для кожної дитини це були просто

самоцільні звуки, багаторазова вимова яких приносила йому безкорисливу радість" [Чуковский 1965, 633].

Одним із перших до проблеми дитячих слів в українському мовознавстві долучився І. Я. Франко, який опублікував у 1881 р. статтю "Дітські слова в українській мові" [Франко 1980, 123–126]. Письменник подав приклади дитячих слів, записаних у рідному селі Нагуєвичі, та проаналізував їх за фонетичними, морфологічними, семантичними, етимологічними ознаками. І. Я. Франко наголосив, що дитячих слів у нас "досить багато й таких останків первісної звукової мови, на котрі будь-що-будь варто звернути ближчу увагу" [Франко 1980, 123].

У мовознавстві здавна відомо, що "у перфекті та в деяких інших формах перед коренем є так званий подвоєний склад (або просто подвоєння). Він складається у звичайному випадку з приголосної та голосної" [Зализняк 1978, 843], причому "приголосна подвоєного складу повторює початкову приголосну кореня, наприклад: *ta-tāpa, ba-bandha...*" [Зализняк 1978, 843].

У тюркських мовах повторюється перший склад і до нього додається губний приголосний: чув. *сарă* – 'жовтий' > *сар-сарă* – 'жовтий-прежовтий'; *шурă* – 'білий' > *шар-шурă* – 'білий-пребілий'; *хура* – 'чорний' > *хун-хура* – 'абсолютно чорний' [Кодухов 1987, 219]; тагал. *laki* – 'чоловік' > *lalaki* – 'мужчина'; тонган. *moho* – 'варений' > *tomoho* – 'зрілий' або у повторенні складу, в якому початковий приголосний збігається з початковим приголосним кореня: яван. *lara* – 'хворий' > *lelara* – 'хвороба'; *laku* – 'йти' > *lelaku* – 'мандрівка' [Шайкевич 1995, 82]; франц. *bibine, riffi* [Левченко 1987, 108].

Повторення складу може становити артикуляційну проблему. Цікавий історичний факт у зв'язку з цим описано з життя імператора Австро-Угорщини Франца-Йосифа, який носив титул імператора Австрії й короля Угорщини, проте ледь розумів угорську мову. Іноді з підданими йому доводилося говорити угорською. У таких випадках Франц-Йосиф заздалегідь вивчав декілька коротких фраз, щоб не обтяжувати свою пам'ять. Відомо, що він не мав великої схильності до навчання. Одного разу на відкритті пам'ятника йому треба було виголосити лише одну-єдину фразу: "*Hulljon le a lepel!*" – 'Зняти покривало!'. Але замість цього він сказав: "*Hulljon le a pel!*" Церемоніалмейстер спробував було прийти йому на допомогу: "*Lepel, ваша величносте!*". Франц-Йосиф відповів: "'*Le*" я вже сказав" [Варга 1981, 166].

Безперечно, кожному траплялося спотикатися під час вимови слів та фраз із повторюваними словами. Навряд чи хто-небудь зможе безпомилково повторити декілька разів підряд такі слова: угор. *felelevenitette* – 'натхнений', *szeretetet tettetett* – 'удаване кохання' [Варга 1981, 166]. Подібні приклади важковимовних слів, незважаючи на закон економії мовленнєвих зусиль, існують у будь-якій мові світу. У зв'язку з цим актори, вивчаючи сценічну мову, вправляються у техніці мовлення, застосовуючи фрази (прислів'я, приказки, скороговки), які містять однакові та подібні склади. Наприклад, укр. *Бук бундючивсь перед дубом, тряс над дубом бурим чубом. Дуб пригнув до чуба бука. Буде букові наука*; рос. *Наш Полкан из Байкала лакал. Лакал Полкан, лакал, да не мелел Байкал*; пол. *Czy tata czyta cytaty Tacyta?* (Чи читає тато цитати Тацита?); нім. *Fischer Fritz fischt frische Fische. Frische Fische*

fischt Fischer Fritz (Рибак Фріц ловить свіжу рибу. Свіжу рибу ловить рибак Фріц); ісп. *Canta saltando, nada saltando, salta nadando, salta cantando* (Співає, стрибаючи; плаває, стрибаючи; стрибає, плаваючи; стрибає, наспівуючи); франц. *Napoléon cédant Sedan, céda ses dents* (Наполеон, віддавши Седан, загубив свої зуби).

Варто згадати дитячу мовну гру, коли після кожного складу діти вставляють певний склад для того, що бути незрозумілими: "Мите хотедителите уте батесей-нте нате третенутеватенняте". Це приклад утаємниченої мови.

Заслуговують на спеціальне дослідження антропоніми, утворені повторенням складів. Наведемо приклади жіночих імен: болг. *Вивіан, Вивіана, Вивіяна, Зізи, Лала, Ліли, Міми, Мимія, Нана, Сіси* (англ. *Sisú* – чоловіче ім'я); *Táta* [Ковачев 1995, 114, 114, 114, 234, 301, 311, 354, 354, 370, 470, 503]. Чоловічі імена: болг. *Вивіян, Гого, Додо, Кoko, Тото* [Ковачев 1995, 114, 148, 184, 282, 517].

В. М. Калінкін цілком слушно вважає, що "в наш час поетика власних імен є не тільки напрямом досліджень із великим майбутнім, але і модною дисципліною на стиці декількох наук, які вивчають художню літературу у зв'язку з єдиним способом її матеріалізації – мовою" [Калинкін 1999, 4].

Наприклад, у класичній літературі: рос. *Зизи* – антропонім, дитяче домашнє ім'я Євпраксії Миколаївни Вульф (1810–1883) – тригорської сусідки і подруги О. С. Пушкіна. Воно використано у контексті інтимного ліричного відступу в функції риторичного звернення до приятельки [Калинкін 1999а, 144]: "...Зизи, кристалл души моей, / Предмет стихов моих невинных, / Любви приманчивый фиал, / Ты, от кого я пьян бывал!" [Пушкин 1975, 97]. М. В. Гоголь в комедії "Ревізор" назвав одного з чиновників, почесну особу міста, застосувавши повторення складів: *Люлюков* Федор Андреевич [Гоголь 1984, 5].

Серед власних назв повтори утворюють імена тур. *baba* – 'батько' – *Бабá, Бабáй* [Справочник 1987, 431]; франц. *Jeanjean* – *Жанжан* [Справочник 1987, 466]. Імена можуть бути зменшувальними (демінутивними): рос. *Váva* є скороченням до Валентина, Валерія [Справочник 1987, 437], а *Táta* – до Тетяна, Наталія, Тамара [Справочник 1987, 601]. На Тайвані, згідно зі спостереженнями І. О. Голубовської, для вираження пестливої емотивності часто використовується редуплікація складів-морфем-слів власного імені, як-от: *Wen-Wen, Li-Li* [Голубовська 2004, 67].

У родині Лесі Українки "за списками поетеси та спогадами близьких і знайомих цієї сім'ї вдалося встановити кількість варіантів імен та жартівливих родинних прізвиськ" [Аркушин 1995, 15]. Так, у сестри Ольги Косач-Кривинюк їх було 21, серед них з повторами *Ліліточка, Лілічка*; а її сина називали *Лілік*.

У наш час всесвітньо відому французенку, дизайнера одягу знають під іменем *Коко* Шанель (справжнє її ім'я – Габріель); сучасного грузинського композитора і співака кличуть *Сосо* Павліашвілі, до речі, домашнє ім'я Йосифа Сталіна було *Со-со*; до батька аргентинського композитора Астора П'яццолі вдома зверталися – *Ноніно*; видатний італійський комік, актор театру і кіно, письменник, співак і автор пісень *Тотó* (справжнє ім'я – Антоніо де Куртіс Гальярді); сучасний італійський композитор і естрадний співак *Тото* Кутуньо, який обрав сценічне ім'я від власного скороченого імені Сальватóре.

Демінутиви знайшли відображення у мистецьких та літературних творах. Згадаймо головних героїнь опери Джакомо Пуччіні "Богема" (1896) *Mimi* та оповідання В. Ф. Одоевського "Княжна *Mimi*" (1834) [Одоевский 1988]. Ім'я героїні письменник запозичив з комедії О. С. Грибоєдова "Лихо з розуму" (1824). Пестливі назви мають основні літературні персонажі роману Еміля Золя "Нана" (1880) [Золя 2002] і новели Гі де Мопассана "Мадемуазель *PhiPhi*" (1882) [Мопассан 1969, 267–278]. Зменшувальне ім'я з подвоєним складом *Zizi* використовується у п'єсі О. С. Грибоєдова "Лихо з розуму" [Грибоедов 1965, 59, 86], романі у віршах О. С. Пушкіна "Євгеній Онегін" (1823–1831) [Пушкин 1975, 97] та п'єсі М. П. Старицького "Не судилося (Панське болото)" (1881) [Старицкий 1984, 2, 4, 5, 9, 10, 62].

Персонажі англійської народної казки "Троє маленьких поросят" [English 1994, 126–130] – в обробці С. В. Михалкова казка називається "Троє поросят" – отримали звуконаслідувальні імена: рос. *Нуф-Нуф, Нуф-Нуф, Наф-Наф* [Михалков 1971, 64–82]. У романі сучасного американського письменника Стівена Кінга "Неродючі землі" діє герой *Тік-Так* [Кинг 2000, 443].

Отже, наведені вище приклади подвоєних складів є проявом повторюваності на фонетико-фонологічному рівні. Однак якщо говорити про свідоме сприйняття повторюваності носіями мови, то важко не погодитися з міркуваннями К. З. Акопяна, який вважає, що "для по-європейськи вихованої і по-європейськи мислячої людини, яка – відкрито або таємно – поклоняється прогресу й увагу якої передусім притягує "неповторення", а, точніше, новизна, воно не користується ані повагою, ані симпатією і асоціюється, найвірогідніше, з отупляючою муштрою, загрозами свободі, волі та утискуванням громадянських прав" [Акопян 2003, 153]. Саме тому своє культурологічне есе він назвав "Виправдовування повторення" [Акопян 2003, 152–156].

Розгляд використання складів у вербальних засобах вираження звукових відчуттів дозволяє зробити висновок стосовно провідної ролі імітації в ономотопеях. Характер відтворення звуків, їх тривалість знайшли прояв у структурі мовного знака, який тісно пов'язаний з ідеєю повторюваності. Мовні одиниці, утворені повним або варіативним подвоєнням складів, належать до різних морфологічних класів. Великий прошарок утворюють загальні та власні іменники. Найдавніший пласт лексики становлять звуконаслідування, які виникли на основі фонетичного уподібнення немовним звукокомплексам, що позначають види руху, світлові ефекти, розмір, просторові параметри, якості поверхні об'єктів, фізіологічний або емоційний стан, дії людини і тварин.

Пахолок З. А., канд. філол. наук, доц.

Восточноевропейский национальный университет имени Леси Украинки, г. Луцк

Использование слогов в вербальных средствах выражения звуковых ощущений

На фонетико-фонологическом уровне реализации повторяемости слог выступает как самая крупная двусторонняя единица, имеющая план выражения и план содержания, участвующая в формообразовании и словообразовании. Языковые единицы, возникшие в результате полного или вариативного удвоения слогов, принадлежат к разным морфологическим классам, среди которых больше всего имен существительных. Древнейшим пластом лексики являются звукоподражания, возникшие на основе фонетического уподобления неречевым звукокомплексам.

Ключевые слова: повторяемость, ономотопея, междометие, номинация, детские слова, антропонимы, деминутивы, художественная экспрессия, артикуляционная проблема.

Pakholok Z. A., Ph. D., Associate Professor

Lesya Ukrainka East European National University, Lutsk

Usage of Syllables as Verbal Means of Sound Sensations' Expression

Realization of syllables' repetition on the phonetic-phonological level stands as the largest two-sided unit that has plan of expression and plan of content, and takes part in morphogenesis and word-formation. Language units that are formed with the help of full or variation doubling of syllables belong to different morphological classes, among which most of all are nouns. The oldest stratum of vocabulary is onomatopoeia, arisen on the basis of phonetic assimilation to non-verbal complex of sounds.

Key words: repetition, onomatopoeia, interjection, naming unit, children's words, personal names, diminutives, artistic expression, articulation problem.

Література:

1. Акопян, К. З. Оправдание повторения / К. З. Акопян // Филос. науки. – 2003. – № 6. – С. 152–156.
2. Аркушин, Г. Л. Варіанти імені, жартівливі прізвиська, псевдоніми та криптоніми Лесі Українки / Григорій Аркушин // Дивослово. – 1995. – № 2. – С. 15–16.
3. Баранников, А. П. Синонимические повторы в новоиндийских языках / А. П. Баранников // Записки Коллегии востоковедов. – Л., 1928. – Т. 3, вып. 2. – С. 249–266.
4. Бахтин, М. М. Фрейдизм. Формальный метод в литературоведении. Марксизм и философия языка : статьи / М. М. Бахтин (под маской). – М. : Лабиринт, 2000. – 640 с.
5. Бедный, Д. Избранное / Демьян Бедный ; [вступ. ст. А. А. Суркова ; сост. и коммент. И. С. Эвентова]. – М. : Худож. лит., 1983. – 462 с.
6. Булаховский, Л. А. Семасиологические этюды. Славянские наименования птиц / Л. А. Булаховский // Вопросы славянского языкознания. – Львов, 1948. – Т. 7, кн. 1. – С. 153–198.
7. Бунин, И. А. Собрание сочинений. В 6 т. Т. 2. Произведения, 1887–1909 / И. А. Бунин ; редкол.: Ю. В. Бондарев [и др. ст.-послел. О. Н. Михайлова ; коммент. В. Г. Титовой]. – М. : Худож. лит., 1987. – 511 с.
8. Варга, Б. Язык. Музыка. Математика / Б. Варга, Ю. Димень, Э. Лопариц ; пер. с венг. Ю. А. Данилова. – М. : Мир, 1981. – 248 с.
9. Воронин, С. В. Фоносемантические идеи в зарубежном языкознании : очерки и извлеч. : учеб. пособие / С. В. Воронин. – Л. : Изд-во Ленингр. ун-та, 1990. – 200 с.
10. Германович, А. И. Междометия русского языка : пособие для учителя / Александр Иларинович Германович. – К. : Рад. шк., 1966. – 170 с.
11. Гоголь, Н. В. Собрание сочинений. В 8 т. Т. 4 / Н. В. Гоголь ; [под общ. ред. В. Р. Щербины]. – М. : Правда, 1984. – 431 с.
12. Голубовська, І. О. Етнічні особливості мовних картин світу : монографія / Ірина Олександрівна Голубовська. – К. : Логос, 2004. – 282 с.
13. Гордей, А. Н. Междометие как минимальная коммуникативная единица : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.19 "Теоретическое языкознание" / Гордей Александр Николаевич. – Минск, 1992. – 23 с.
14. Грибоедов, А. С. Горе от ума : комедия в стихах в четырех действиях / А. С. Грибоедов. – М. : Искусство, 1965. – 124 с.
15. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. Т. 1. А–З / Владимир Иванович Даль ; [предисл. А. М. Бабкина]. – Репр. воспр. изд. 1880 г. – М. : Рус. яз., 1978. – 699 с.
16. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. Т. 2. И–О / Владимир Иванович Даль. – Репр. воспр. изд. 1881 г. – М. : Рус. яз., 1979. – 779 с.
17. Даль, В. И. Толковый словарь живого великорусского языка. В 4 т. Т. 4. Р–В / Владимир Иванович Даль. – Репр. воспр. изд. 1882 г. – М. : Рус. яз., 1980. – 683 с.
18. Датукишвили, К. Т. Редупликация в грузинском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.02 "Языки народов СССР. Грузинский язык" / Датукишвили Кетеван Турмановна. – Тбилиси, 1990. – 21 с.
19. Зализняк, А. А. Грамматический очерк санскрита / А. А. Зализняк // Санскритско-русский словарь / В. А. Кочергина ; под ред. В. И. Кальянова. – М., 1978. – С. 785–895.
20. Золя, Э. Нана : роман, рассказы / Эмиль Золя. – М. : Эксмо, 2002. – 608 с.

21. *Каверин, В. А.* Собрание сочинений : В 8 т. Два капитана : роман / Вениамин Александрович Каверин. – М. : Худож. лит.-ра, 1981. – Т. 3. – 638 с.
22. *Казакевич, О. А.* О связи между структурой звукоподражательных идеофонов зулу и передаваемых ими звучаний / О.А. Казакевич // Восточное языкознание / отв. ред. В. П. Старинин. – М., 1976. – С. 11–18.
23. *Калинкин, В. М.* Поэтика онима : монография / Валерий Михайлович Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999. – 408 с.
24. *Калинкин, В. М.* Теория и практика лексикографии поэтонимов (на материале творчества А. С. Пушкина) / Валерий Михайлович Калинин. – Донецк : Юго-Восток, 1999а. – 247 с.
25. *Карпухин, С. А.* Звукоподражательные слова в русском языке : автореф. дис. ... канд. филол. наук : спец. 10.02.01 "Русский язык" / Карпухин Сергей Александрович. – Саратов, 1979. – 19 с.
26. *Кинг, С.* Бесплодные земли : Темная Башня : роман / Стивен Кинг ; [пер. с англ. Т. Ю. Покидаевой]. – М. : АСТ, 2000. – 560 с.
27. *Кобелянська, О. І.* Звукопис і стилістичні функції оноματοпоетичної лексики японської класичної поезії / О. І. Кобелянська // Мовні і концептуальні картини світу : зб. наук. пр. – К., 2010. – Вип. 28. – С. 33–41.
28. *Кобелянська, О. І.* Оноματοпоетична система сучасної японської мови (таксономічний, семасіологічний, функціональний та лінгводидактичний аспекти) : автореф. дис. ... канд. філол. наук : спец. 10.02.13 "Мови народів Азії, Африки, аборигенних народів Америки та Австралії" / Кобелянська Оксана Іванівна. – К., 2013. – 20 с.
29. *Кобелянська, О. І.* Японська оноματοпоетична лексика: лінгводидактичний аспект / О. І. Кобелянська // Мовні і концептуальні картини світу : [матеріали Першої міжнар. наук. конф. "Японська мова та культура в сучасній Європі та Україні – проблеми сьогодення і подальші перспективи"]. – К., 2009. – Вип. 27. – С. 33–46.
30. *Кодухов, В. И.* Введение в языкознание / Виталий Иванович Кодухов. – М. : Просвещение, 1987. – 288 с.
31. *Ковачев, Н.* Честотно-етимологичен речник на личните имена в съвременната българска антропонимия / Николай Ковачев. – Велико Търново : Пик, 1995. – 620 с.
32. *Кочан, І. М.* Лінгвістичний аналіз тексту : навч. посіб. / Ірина Миколаївна Кочан. – К. : Знання, 2008. – 423 с.
33. *Крылов, И. А.* Полное собрание сочинений : В 3 т. Т. 3. Басни ; Стихотворения ; Письма / Иван Андреевич Крылов ; ред. Д. Д. Благого. – М. : ОГИЗ, 1946. – 619 с.
34. *Куприн, А. И.* Собрание сочинений : В 5 т. Т. 1. Повести и рассказы, 1894–1900 / Александр Иванович Куприн. – М. : Правда, 1982 – 463 с.
35. *Левченко, В. В.* Основні типи редуплікативних утворень французької мови та їх структурно-семантична характеристика / В. В. Левченко // Іноземна філологія : республік. міжвід. наук. зб. – Л., 1987. – Вип. 87. – С. 107–112.
36. *Літературознавчий словник-довідник* / [редкол.: Р. Т. Гром'як та ін.]. – К. : Академія, 1997. – 752 с. – (Nota bene).
37. *Михалков, С. В.* Собрание сочинений : В 3 т. Т. 3 / Сергей Михалков. – М. : Дет. лит., 1971. – 495 с.
38. *Мопассан, Г. де.* Твори : В 8 т. Т. 1. Пампушка ; Неділі паризького буржуа ; Дім Тельє ; Мадемуазель Фіфі : пер. з фр. / Гі де Мопассан. – К. : Дніпро, 1969. – 383 с.
39. *Одоевский, В. Ф.* Повести и рассказы / Владимир Фёдорович Одоевский. – М. : Худож. лит., 1988. – 382 с.
40. *Пизани, В.* Этимология. История – проблемы – метод / Витторио Пизани ; пер. с итал. Д. Э. Розенталь ; под. ред. и с предисл. В. И. Абаева. – М. : Изд-во иностр. лит., 1956. – 186 с.
41. *Пушкин, А.С.* Собрание сочинений : В 10 т. Т. 3. Поэмы ; Сказки / Александр Сергеевич Пушкин. – М. : Худож. лит., 1975. – 488 с.
42. *Пушкин, А. С.* Собрание сочинений : В 10 т. Т. 4. Евгений Онегин ; Драматические произведения / Александр Сергеевич Пушкин. – М. : Худож. лит., 1975. – 520 с.
43. *Реформатский, А. А.* Введение в языковедение : учебник / Александр Александрович Реформатский. – М. : Просвещение, 1967. – 542 с.

44. *Росетти, А.* Заметки об употреблении ономатопеи / А. Росетти // *Вопр. языкознания* / Акад. наук СССР, Ин-т языкознания. – 1962. – № 3. – С. 91–92.
45. *Сергеев-Ценский, С. Н.* Собрание сочинений : В 10 т. Т. 3. Рассказы и повести ; Вице-адмирал Корнилов : трагедія ; Статьи и воспоминания, 1932–1952 / Сергей Николаевич Сергеев-Ценский. – М. : Худож. лит.-ра, 1955. – 748 с.
46. *Справочник личных имен народов РСФСР* : практ. пособие для работников органов записи актов граждан. состояния РСФСР / [под ред.: А. В. Суперанской (отв. ред.), Ю. М. Гусева]. – Изд. 3-е, испр. – М. : Рус. яз, 1987. – 656 с.
47. *Старицький, М. П.* Твори : У 2 т. Т. 2. Драматичні твори / Михайло Старицький ; [упорядкув., прим. Л. С. Дем'янівської]. – К. : Дніпро, 1984 – 645 с.
48. *Сусеева, Д. А.* Закономерности развития калмыцкого языка в советскую эпоху. (Развитие словообразовательной системы) / Данара Аксеновна Сусеева ; под. ред. И. К. Илишкина. – Элиста : Калмыц. кн. изд-во, 1978. – 208 с.
49. *Тургенев, И. С.* Полное собрание сочинений и писем : В 30 т. Т. 7. Отцы и дети ; Повести и рассказы ; Дым : 1861–1867 / Иван Сергеевич Тургенев. – М. : Наука, 1981. – 560 с.
50. *Ульманн, С.* Семантические универсалии / С. Ульманн // *Новое в лингвистике*. – Вып. 5 : Семантические универсалии. – М. : Прогресс, 1970. – С. 250–299.
51. *Успенский, Г. И.* Собрание сочинений : В 9 т. Т. 1. Нравы Растеряевой улицы ; Растеряевские типы и сцены ; Столичная беднота ; Мелочи ; Очерки и рассказы, 1862–1866 / Глеб Иванович Успенский. – М. : Худож. лит., 1955. – 544 с.
52. *Франко, І. Я.* Зібрання творів : У 50 т. Т. 26. Літературно-критичні праці (1876–1885) / Іван Франко. – К. : Наук. думка, 1980. – 462 с.
53. *Фурманов, Д. А.* Избранные сочинения / Д. А. Фурманов, А. С. Серафимович, Н. А. Островский. – М. : Худож. лит., 1989. – 719 с.
54. *Чуковский, К. И.* Собрание сочинений : В 6 т. Т. 1. Серебряный герб ; Сказки ; От двух до пяти / Корней Чуковский. – М. : Худож. лит., 1965. – 730 с.
55. *Шагдаров, Л. Ш.* Изобразительные слова в современном бурятском языке / Л. Ш. Шагдаров. – Улан-Удэ : Бурят. кн. изд-во, 1962. – 150 с.
56. *Шайкевич, А. Я.* Введение в лингвистику : учеб. пособие / Анатолий Янович Шайкевич. – М. : Изд-во Рос. открытого ун-та, 1995. – 304 с.
57. *English Fairy Tales*. – Wordsworth : Wordsworth Edition Limited, 1994. – 256 p.
58. *Le nouveau Petit Robert* : dictionnaire alphabétique et analogique de la langue française / texte remanié et amplifié solis la direction de Josette Rey-Debove et Alain Rey. – Paris : Dictionnaires le Robert, 1995. – 2552 p.

Стаття надійшла до редакції 19.03.14